

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

16. aprill 2018

Eksaminandi meelespea

1. Eesti keele riigieksam kestab 6 tundi ehk 360 minutit.
2. Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast. Kirjandit kirjutades võid lähtuda ka mõnest teisest variandist kui lugemisülesannete lahendamisel.
3. Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
4. Lugemisülesannete vastuselehe päisesse kirjuta valitud **variandi number** ja **eksamitöö kood**, iga vastuse ette **ülesande number**. Ülesannete vastuste vahele jäta **üks tühi rida**, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
5. Kirjandilehe päisesse kirjuta **valitud variandi number** ja **eksamitöö kood**. Kirjandit kirjutades lähtu kirjutamisülesandest. Kirjandi **pealkiri** kirjuta selleks ette nähtud joonele.
6. Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
7. Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
8. **Eksamiülesannete vihikusse võib teha märkmeid** vabalt valitud vahenditega (nt marker, harilik pliiats, tindi- või pastapliiats).
9. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga. Kustutatavat tindipliiatsit ei tohi kasutada.
10. Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
11. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliiatsit või -linti.

VARIANT 1

I. LUGEMINE

Loe läbi katkend Mihkel Muti romaanist „Eesti ümberlõikaja“ (2016) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Kirjelda lühidalt, kuidas minategelane endasse suhtub. Kinnita vastust 2 tsitaadiga tekstist. (10 punkti)
2. Mis tähenduse annab Mihkel Mutt sõnale „ümberlõikamine“? Kirjelda lühidalt 3 etappi, kuidas minategelane britiks muutumise ideeni jõuab. (15 punkti)
3. Selgita, millised 2 suurt probleemi minategelasel keelevahetuse käigus tekivad. Kuidas on tema arvates neid võimalik lahendada? (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kui kerge või raske on inimestel iseendaks jääda kiiresti muutuvus maailmas. Too näiteid ilukirjandusest ja/või draama- ja/või filmikunstist. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid).

TSITAADID

Arvo Valton on kirjutanud: „Kui mõtleme üksnes enesele, eraldume maailmast. Kui mõtleme üksnes maailmale, laguneme koost.“ („Uksed kriuksuvad öösiti. Mõtteteri“, 1977)

President Lennart Meri on 2001. aastal oma kõnes öelnud: „... muutuvus maailmas võidab see, kes maailmaga koos käib, käib natukene kiiremini kui maailm. Jõuab maailmast ette, oskab ette näha neid probleeme, neid küsimusi, neid lahendusi, mida elu talle seab.“ (vp1992-2001.president.ee)

Kirjanik Kiiri Saar kirjutab oma blogis: „Ajastu, milles elame, on läbinisti egoistlik. Kõik justkui lähtuvad enesest, esiplaanil on iseenda heaolu. Kõikvõimalikes portaalides ja eneseabikirjanduses jagatakse rohkesti näpunäiteid sellest, kuidas enda ego putitada. Selles kontekstis, miks ka mitte, oleme põlvkond, kellel on nii väärtushinnangute kui enese väärtustamisega probleeme. Ega see vale olegi. End väärtustades oskame väidetavalt märgata ligimest. Kui oskame. Reeglina jääme iseendil peatuma, nägemata kaugemale.“ (kiirisaar.blogspot.com.ee)

Autorist

Foto: Annika Haas, delfi.ee

Mihkel Mutt (1953) on eesti kirjanik, esseist, kriitik ja toimetaja. Ta on õppinud Tartu Riiklikus Ülikoolis eesti filoloogiat ja ajakirjandust.

Aastatel 1997–2005 oli Mihkel Mutt kultuurilehe Sirp peatoimetaja. Tema juhtimise ajal alustas ilmumist Sirbi vaheleht Diplomaatia. Aastatel 2005–2016 oli Mihkel Mutt ajakirja Looming peatoimetaja. 2015. aastast saab ta kirjanikupalka.

Mihkel Mutt on avaldanud novelle, jutustusi, romaane, esseesid, mälestusi. Tema tuntumad teosed on romaanid „Hiired tuules“ (1982), „Rahvusvaheline mees“ (1994), „Kooparahvas läheb ajalukku“ (2013) ja „Eesti ümberlõikaja“ (2016).

Mihkel Mutt Eesti ümberlõikaja (katkend)

Võib-olla mõne inimese puhul on endast teadlikuks saamisega nagu surmava tõve diagnoosiga. Kui ta sellest esimest korda kuuleb, naerab uskmalt. Seejärel vihastab, eitab kategooriliselt ja vahetab arsti. Siis satub ahastusse, et miks just tema. Seejärel hakkab tingima ja kauplema, kas ei ole kuidagi võimalik ravida, venitada ja nii edasi. Lõpuks lepib saatusega, järgneb resignatsioon, vaikne alistumine. Minuga ei käinud asjad niimoodi, vastupidi, minus tekkis meeletu eluiha, tohutu teotahe. Mu hing kisendas: ei taha elada oma ainukest elu nagu tapale viidav voonakene! Ma pean vastu hakkama, see on minu kohus. Mina olen ka inimene! Sel hetkel sündiski minus see pöörane idee, millele ma pühendasin suure osa oma järgnevatest aastatest. Otsustasin, kurat võtaks, ma ei olegi eesti mees!

Ma otsustasin end ümber lõigata. Ei, mitte juudi (*brit milah*) või araabia (*khitan*) kombel, vaid vaimselt. Otsustasin hakata kellekski teiseks.

Otsus oli tore, selles oli ilu, võlu ja õudu, justkui oleks vaadanud tohutusse maalilisse kuristikku. Aga ikkagi, millest alustada? Suhteliselt lihtne oli lahendada küsimus – kelleks.

Minu lapsepõlves oli populaarne värviline pildiraamat meestest ja naistest, kes silmatorkavate tunnustega esindasid mitmesuguseid elukutseid. Oli valges kitlis ja stetoskoobiga arst, harja ja tuhakulbiga korstnapühkija, postiljon oma paunaga, autojuht, insener ja veel teisi. Piltide all olid teemakohased värsid. Selle raamatukese pealkiri oli „Kelleks saada?“. Kõige lõpus seisis moraal, et „meie maal kõik tööd on head“. Kujutlesin nüüd raamatut „Kelleks end ümber lõigata?“. Paraku ei saanud ma öelda, et kõik rahvad on ühtviisi head. Liiasi oli mul juba üks olemas, eestlane (või oli see elukutse?), ja ma tahtsin seda vahetada või pigem kellekski ümber õppida. Kui võtta praktiliselt, oleks kõige lihtsam olnud muutuda venelaseks. Seda olid mõned eestlased viimase kuuekümneme aasta jooksul teinud, ehkki oluliselt vähem, kui neid XIX sajandil saksastus. Juba sellepärast need kaks võimalust mind ei rahuldanud. Kuna ma ei olnud enam esimeses nooruses, sain aru, et peenemad vahetusmängud jäävad ära ja tuleb valida midagi soliidset, minna kindla peale. Otsustasin hakata inglise substraadiga britiks. Šoti ja iiri variandid oleksid olnud ehk põnevamad, aga minu võimalusi arvestades ületamatult spetsiifilised.

Otsustasin ümberlõikamisega kodumaal pihta hakata, et siis ära sõita ja asi võõrsil lõpule viia. Kõigepealt, põhimõtteliselt ja laias laastus oli mulle selge, et tuleb muutuda. Välimuse kallal ei andnud suurt midagi teha (minna plastilise kirurgi juurde, et palun mulle „stiff upper lip“¹, tahan olla „weak chin aristocrat“²!). Ka kõik need kirjandusest ja filmidest tuttavad aksessuaarid, piibud ja muu, on ajast ja arust, parimal juhul sobilikud teatrilavale või stiilipeole. Mina tahtsin uuendada oma sisemust, pugeda uude vaimsesse nahka. Teadagi algab kõik keelevahetusest. Käisin maakonnakeskuses inglise keele kursustel, aga sain peagi aru, et teatud etapist alates on see ajaraiskamine. Ma polnud naiivne ja mõistsin, et kõik need unesõppimised ja kiirkursused, mis lubavad keele mõne nädalaga selgeks teha, on inimeste lollitamiseks ja neilt raha välja petmiseks. On muidugi üliandekaid, kes omandavadki uue keele mõne nädalaga, aga neid on üks tuhandest. Ja see elementaarne tase, mida näiteks Egiptuses või mujal oskab iga teenindaja, et turistidega suhelda, mind mõistagi ei rahuldanud. Ma hakkasin meeleheitlikult, lausa fanaatilisel õppima, nagu inglased ütlevad, *the hard way*³. Kirjutasin sõnu ja väljendeid paberitükkidele ja tuupisin hommikust õhtuni. Süstematiseerisin eri keeletasandeid: *business English*⁴, kõnekeel, kirjanduslikud stiiliväljendid, vanasõnad, linnaslang, lastekeel ja nii edasi. Kuulasin BBC-st ja ka mujalt keeleõppeprogramme, ostsin interneti kaudu koguni mõned audiovisuaalsed materjalid koos harjutustikuga. Kunagi olin hotellitoa lauалаekast kaasa võtnud piibli (kahjuks polnud see „King James Bible“), nüüd õppisin sealt inglise keeles pähe kümme käsku, *Lord's prayer*⁵ ja veel mõned kohad (Johannese evangeeliumi algus, Pauluse kolmas kiri korintlastele ja teised), mida haritud inimene peab tundma.

Olin teadlik oma meetodi nõrkustest. Kui omandada keelt loomulikult viisil, ükskõik kas lapsepõlves või hiljem vastavas keskkonnas elades, siis tekib peas süsteem, mille kõik osad on omavahel seotud, ja keel muutub kiiremini käepäraseks. Seevastu minu õppimine oli süstemaatilise hariduse saamisega võrreldes nagu entsüklopeedia pähetagumine. Üks on otsekui kangas, mille lõimed on omavahel läbi põimunud, teine on nagu vilt, mis lihtsalt kokku pressitud. Aga ma teadsin, et ka vilt võib ühel hetkel väga tugevaks muutuda, ja lootsin, et mu töö hakkab pikapeale siiski vilja kandma, lootsin vildistuda ...

Õppisin igal pool, ka töö juures vabal silmapilgul. Kui keegi vaatama juhtus, mis väikesi paberitükke ma seal sobran, siis seletasin asja rahulikult ära. „Õpin inglise keelt.“ – „Ahaa,“ kommenteeriti tunnustavalt. „Lähed reisima?“

Raputasin pead.

„Töökoht? Uued väljakutsed?“ uuriti uudishimulikult. „Konkureerid firma välisesindusse?“

„Ei,“ vastasin, „kavatsen britiks hakata.“

Kõik naersid.

Tuleb välja, et uut keelt õppida polegi nii raske. Palju raskem on emakeelt ära unustada. Püüdsin küll inglise keeles mõelda ja sisedialoogi pidada, aga see on ilmselt sama absurdne kui iseendaga malet mängida. Sain aru, et emakeelt ei saagi ära unustada. Ülim, mis võimalik, on seda kuhugi „tahapoole“ paigutada. Uus keel pidi esiplaanile kerkima nagu moodne klaasist hoone vana linnamüüri ette. Hakkasin mõistma, et selleni on võimatu jõuda, kui kodumaale jääda. Siin võid käia iga päev kas või kolmel kursusel justkui anonüümne alkohoolik oma koosolekutel, võid hakata oma võõrkeeleeõpetajaga kokku elama – ikkagi ei ole võimalik rahvust vahetada, kui kogu ülejäänud aja on ümberringi inimesed, kes räägivad su emakeelt. Ja isegi siis, kui nad sinuga ei räägi – kõma on tuttav, ja sellest piisab. Mis veel imelikum: isegi kui nad on täiesti vait, kiirgab neist ometi sedasama emakeelt nagu mingeid salapäraseid laineid. Nende mõjul aktiveeruvad sinu teadvuses silmapilk vanad „kolded“ või „tsentrumid“, sa indutseerud, hakkad ka mõtlema, aga

ikka emakeeles, ja see on juba sama mis rääkimine. Isegi kui sa end maailmast sootuks ära
lõikad, sulgud näiteks kartulikoopasse ja üritad seal ingliskeelset piiblit tsiteerida, jääb ka
75 seal, pimeduses, ümbrus eestikeelseks. Sa oled kartulikoopas, mille küll varmalt tõlgid *potato*
*cellar*¹’iks, aga jah, esmane ruumiaisting tuleb emakeeles. Nii et pole mingit mõtet pageda
üksikule laiule või majakavahitorni. Isegi kui sa kogu ümbruse lased ära vahetada, mööbel ja
muld kaasa arvatud, on taevas su pea kohal, pilved, tuul ja tähed ikka eestikeelsed. Ja hüvasti,
britistumine! Mõte läheb uitama, tabad end järsku eesti keeles unistamast ja võid endale kibedaid
etteheiteid teha. Lõpuks lööd käega. Sain aru, et siin pole mingit võimalust. Tuleb ära minna,
80 kuigi olin end ainult veerandi jagu ümber lõiganud, ja mujal asi lõpule viia.

¹ jäik ülahuul (inglise k), tähistab nii aristokraatlikku kõrkust kui ka oskust hoida oma emotsioonid kontrolli all

² nõrga lõuaga aristokraat (inglise k), nn nõrk lõug viitab aristokraatlikule päritolule

³ raskemal viisil (inglise k)

⁴ inglise ärikeel (inglise k)

⁵ meieisapalve (inglise k)

(998 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

VARIANT 2

I. LUGEMINE

Loe läbi katkendid Wolfgang Drechsleri artiklist „Mis on innovatsioon?“ (Postimees, 27.11.2001), Toomas Tiiveli intervjuust Rainer Katteliga „Innovatsioon – mis see on?“ (Horisont, 4/2015) ja kodanikuühiskonna arengukavast aastateks 2015–2020 (siseministeerium.ee) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Wolfgang Drechsler ja Rainer Kattel ei seosta innovatsiooni leiutamisega. Esita kummaltki 2 väidet, millega nad oma seisukohta selgitavad. (10 punkti)
2. Analüüsi kõikide tekstikatkendite põhjal innovatsiooni võimalikkust sotsiaalsfääris, esitades 2 vastandlikku seisukohta. Toeta kumbagi seisukohta tsitaadiga. (15 punkti)
3. Milles seisneb ettevõtete ja riigi roll innovatsiooniprotsessis? Too tekstikatkendite põhjal välja ettevõtete 2 rolli ja riigi 2 rolli ning toeta vastust tekstinäidetega. (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas kultuur ning majandus üksteist mõjutavad. Too näiteid ajaloost ja/või tänapäeva ühiskonnast. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid).

TSITAADID

President Toomas Hendrik Ilves ütles Eesti Kunstiakadeemia 100. aastapäeva puhul Kumus peetud kõnes: „Olen palju rääkinud, kui oluline on Eestile meie edu info- ja kommunikatsioonitehnoloogia alal. See ei tähenda, et me peaksime digiajastul alahindama kunstiharidust. Vastupidi. Kunsti püsiväärtus ei kao kunagi. Ja lisaks, vaadakem ringi – kõik, mida näeme enda ümber, on kujundatud. [...] Et sünniks ikka uusi ja värskeid mõtteid, ka neid, mida me täna oodata ei oska. Meie töö on anda loovusele tiivad. Selleks hoidkem jalad maas ja pea kõrgel pilvedes.“ (kultuur.err.ee)

„Kultuuriinimestel pole tihtipeale vaja mitte otseselt raha, vaid pigem teadmisi, kuidas ise raha saada. Sellegipoolest peab kultuurikorraldaja tänapäeval üha enam ka ise ettevõtja moodi mõtlema või vähemalt äri toimimismehhanisme hästi tundma. [...] Ei kultuuri ega tegelikult midagi muudki tasu teha vaid raha pärast. Pigem ikka seetõttu, et see sind huvitab. Et see annab sulle võimaluse midagi muuta, paremaks teha. Nii saab muuta Eestit ning ka maailmast saab parem koht elamiseks.“ (Eva Toome „Äri ja kultuuri koostöö on vastastikune õppimine“, Ärioleht, 03.09.2015)

„Kultuuri peetakse millekski pehmeks ja abstraktseks, millel justkui ei ole konkreetset piiri ega vormi, mistõttu sageli ei hinnata kultuuri mõju majandusele. Kuid kultuuriüritused toovad riiki välisuriste ja aktiveerivad siseturiste, kes kõik tarbivad teenuseid.“ (Sten Otsmaa „Kultuur paneb majanduse kasvama“, Äripäev, 23.02.2017)

Autorist

Foto: lipse.org

Wolfgang Drechsler (1963) on Tallinna Tehnikaülikooli riigiteaduste professor. Ta on omandanud doktorikraadi Marburgi Ülikoolis ja töötanud Eesti Vabariigi presidendi nõunikuna, APSA (American Political Science Association) teadurina, kõrgema astme riigiteenistujana USA Kongressis ning Tartu Ülikooli avaliku halduse professorina. Wolfgang Drechsler on Ungari Corvinuse Ülikooli audoktor.

Wolfgang Drechsler

Mis on innovatsioon?

Avalikus diskussioonis võib sageli kohata innovatsiooni väärsti mõistmist, pidades innovatsiooniks teaduslikku ja/või tehnoloogilist uuendamist. Innovatsiooni mõiste pärineb schumpeterlikust¹ majandusteadusest, mis lühidalt öeldes seisneb dünaamilises ja muutustele orienteeritud lähenemises majanduslikele küsimustele. Sellisena on ta alternatiiv klassikalisele
5 õpikumajandusteadusele, mille põhimõisted on hoopis staatilises ja tasakaal. Reaalset elu ei kirjelda tasakaal, vaid dünaamilisus.

Innovatsioon on leiutise, avastuse, uue või olemasoleva teadmise uudne kasutamine majanduslikus protsessis. Kasutamise eesmärk on konkurentsieelse, ideaalis isegi lühiajalise monopoli loomine. Innovatsiooni kutsuvad esile ettevõtjad, kes sellisel moel tõukavad ja
10 tekitavad majanduse arengut. Schumpeteri sõnade kohaselt on igasugune „teistmoodi rakendamine“ majanduslikus sfääris innovatsioon.

Kohe tuleb aga märkida, et innovatsiooni sünonüüm ei ole leiutamine. See on täiesti ebaoluline, kas innovatsioon hõlmab endas ka mingit uudset teadussaavutust või mitte. Sageli on küll võimalik näidata, et konkreetne innovaatiline tegevus pärineb ühest või teisest teoreetilisest või
15 praktilisest uuendusest, ja niisama sageli mitte. Innovatsioon on võimalik ilma igasuguse leiutise või avastusest ning viimased ei tekita iseenesest innovatsiooni, sageli ei ole neil mingisugust majanduslikku tähendust.

Eestile tähendab see, et teaduse (isegi rakendus- või tehnoloogiauringute) riiklik toetamine ei ole veel innovatsioonipoliitika. Innovatsioonipoliitika tähendab potentsiaalsete novaatorite, s.t
20 ettevõtjate toetamist ning nende vastavasuunalisele tegevusele kaasaaitamist. See aga omakorda eeldab riigi administratiivset suutlikkust seda protsessi ellu viia.

Loomulikult on oluline ka riigi otsene toetus alusuuringutele teaduses. See aga ei ole innovatsioonipoliitika. Innovatsioon on majanduslik, mitte tehnoloogiline mõiste.

Valitsuse innovatsioonipoliitika peab üritama suunata ettevõtlust sellistesse valdkondadesse, mis
25 on käesoleva aja majandusarengutsükli kesksed. Ettevõtlus ei pruugi iseenesest neid valdkondi nii jõuliselt arendada, vaid pigem jääda „kinni“ hetkelist konkurentsieelist pakkuvatesse, kuid ilma pikaajalise kasvupotentsiaalita valdkondadesse.

¹ Joseph A. Schumpeter (1883–1950), Austria majandusteadlane ning hilisem Harvardi professor, keda Wall Street Journal on nimetanud 20. sajandi suurimaks majandusteadlaseks

Foto: delfi.ee

Rainer Kattel (1974) on Tallinna Tehnikaülikooli innovatsiooni-uuringute professor. Ta on lõpetanud 1996. aastal Tartu Ülikooli poliitilise filosoofia erialal, omandanud samas 1998. aastal magistrikraadi ning 2001. aastal doktorikraadi. Aastail 1998–2002 õppis Rainer Kattel Marburgi Ülikoolis filosoofiat. Tema uurimisvaldkonnad on innovatsioonipoliitika, arengupoliitika, tark linn, avalik haldus ja tehnoloogia.

Rainer Kattel on pidanud loenguid Tartu Ülikoolis, Rio de Janeiro Ülikoolis, Bard College'is (USA), avaldanud üle 100 teadustöö.

Innovatsioon – mis see on?

Toomas Tiiveli intervjuu Rainer Katteliga

Innovatsioonist on saanud moesõna. Mis on innovatsioon? On seda võimalik õppida?

Schumpeteri definitsioon on tänaseni kõige levinum ja aktsepteeritud: innovatsioon on olemasoleva või uudse teadmise või oskuse uudne rakendamine majanduslikus kontekstis. Oluline on just see, et saadakse majanduslikku kasu.

- 5 Paljud innovatiivsed tegevused on tegelikult omandatavad oskused: parim näide on ehk Toyotas ja teistes Jaapani firmades kasutusele võetud nn timmitud tootmine, kus pidev õppimine, vigade vältimine ongi innovatsiooni sisu. Timmitud tootmise ja teiste selliste pidevale õppimisele suunatud juhtimismeetodite alus on arusaam, et uued ja paremad tooted või teenused sünnivad pisiasjade paremini tegemisest. Veidi paradoksaalselt tähendab see ka töötajatele suurema (loomingulise) vabaduse andmist.

Kuidas peaks riik (firma) innovatsioonipoliitikat ellu viima ja rakendama?

- 10 Poliitilised eesmärgid ja organisatsioonilised oskused (inimesed, nende oskused, võrgustikud nii eraettevõtetes, ülikoolides kui ka riigiasutustes) ning vahendid (finantsid, infrastruktuur) peavad omavahel sobituma. Enamasti on üks-kaks asja paigast ära ja poliitika pigem bürokratiseerub, sest partnerite vahel süveneb umbusk (poliitikutel kahtlustavad ettevõtteid korruptsioonis, ettevõtjad näevad poliitikutes puuke, kes elavad ettevõtja maksutuludest). Sellistes olukordades on loomulik, et riik pidevalt karmistab reegleid, iga toetuseks antud euro kasutamist peab mitu korda põhjendama.

- 15 Ma ei usu, et riik peaks ettevõtteid väga otseselt toetama, samas ei piisa ka lihtsalt turumajanduse mängureeglitest. Arvan, et riik peaks julgemalt muutma raamtingimusi. Näiteks kui puudub riskikapital, siis tuleb luua riskikapitali fond jne. Riik peab mõtlema pigem nagu pank ja vaatama, kuhu investeerida, et ühiskonna pikaajaline bilanss oleks plussis.

Mida arvata innovatsioonist kultuuris, loomemajanduses?

- 20 Innovatsiooni kokkupuutepunktides sotsiaalvaldkonna ja kultuuriga muutub see parajalt häguseks, vastavate seoste uurimiseks tehakse väga palju akadeemilist tööd.

- 25 Kindlasti ei pea elus kõike mõõtma majandusliku mõõdupuuga. See on pigem meie ajastu kurbloomisus, et me üritame seda teha. Sõna „innovatsioon“ osalt kahjuks väljendabki seda. Kui me ei taha öelda, et mõõdame asju rahas, siis ütleme, et mõõdame asja innovatiivsust. Kultuurisfääris, kus on teised standardid ja skaalad, ei klapi see kuidagi. Miks meil üldse kultuur olemas on? Kindlasti mitte raha teenimise pärast. On teistsugused, huvitavamad, kõrgemad väärtused.

Sama kehtib sotsiaalvaldkondades, kus ei saa ega tohigi kõike rahas mõõta, näiteks tervishoius. Innovatiivsus ja raha on olulised, kuid sellele asi kindlasti ei taandu.

35 **Millised on Teie alal kuumad teemad maailmateaduses? Mis on suurimad saavutused viimase 30 aasta jooksul?**

Ilmselt kõige olulisem samm on olnud innovatsiooni süsteemne mõistmine: innovatsioon tekib harva *heureka*-momendina, pigem vastupidi. Innovatsiooni taga on palju koostööd, eksimusi, regulatsioone ning revolutsiooniliste lahenduste (nt internet) puhul alati ka riigi finantseering. Tänapäeval ei ole tehnoloogiline revolutsioon mõeldav riigi rahastuseta – samas ei ole see 40 mõeldav ka eraettevõtjateta.

Teine oluline teema on innovatsiooni negatiivsete tagajärgede mõtestamine ja uurimine. Näiteks võime tuua finantsinnovatsioonid. Aga näiteid on ka muudest valdkondadest. Inimeste rände põhjuseks on sageli töökohtade kadu ja teke, mille taga on tehnoloogiline areng.

(427 sõna)

**Sotsiaalne innovatsioon, sotsiaalne ettevõtlus ja avalike teenuste delegeerimine
kodanikuühendustele
(katkend kodanikuühiskonna arengukavast aastateks 2015–2020)**

Kodanikuühendused aitavad ennetada ja lahendada keerulisi ühiskondlikke kitsaskohti, nagu vananev ühiskond, tervishoid ja hooldusteenused, aga ka demograafilised ning keskkonnaküsimused. Ühe lahendusena nähakse sotsiaalset innovatsiooni.

5 Sotsiaalse innovatsiooni all mõeldakse loomingulisi ning värskeid väärtusi loovaid lahendusi, millel on pikaajaline mõju ja mis tõstavad inimeste heaolu ning omavad selget majanduslikku väljundit. Sotsiaalne innovatsioon on uued ideed, tooted, teenused ja mudelid, mis vastavad tõhusamalt ühiskondlikele vajadustele ning loovad uusi sotsiaalseid suhteid ja koostööd ning äri võimalusi. Sotsiaalne innovatsioon on seega nii mõtteviis kui ka protsess, mis seob ideid praktikaga. Tänapäeval on selle levinuim vorm sotsiaalne ettevõtlus.

10 Arengukavas tähendab sotsiaalne ettevõtlus ärilise tegevuse sidumist ühiskondliku eesmärgiga, pakkudes uute ja loovate toodete-teenuste müügiga lahendusi ühiskonna pikaajalistele probleemidele. Sotsiaalne ettevõtte tegutseb mingi konkreetse ühiskondliku eesmärgi saavutamise nimel, kasutades selleks ettevõtlusega teenitud tulu. Sotsiaalsed ettevõtted võivad olla nii äriühingud kui ka mittetulundusühingud, need on hübriidid, mis asuvad nii turu, avaliku kui ka 15 kolmanda sektori piirimail. Samas on see vaid üks võimalik definitsioon.

Avalike teenuste delegeerimine on selline olukord, kus avalik võim annab avaliku teenuse osutamise üle eraettevõttele, mittetulundusühendusele või teisele avaliku võimu asutusele, kuid säilitab kontrolli teenuse pakkumise üle ja vastutab selle eest.

20 Arvatakse, et sihtrühmad usaldavad kodanikuühendusi rohkem, ning eeldatakse, et kodanikuühendused on võimelised looma silla kõige haavatavamate sihtgruppide ja ühiskonna vahel. Riiklikul tasandil on avalike teenuste delegeerimise näiteid nii vabatahtlike mere- kui ka maapäastjate tegevusest. Enim kasvuruumi on aga sotsiaalhoolekande ja -teenuste ning tervishoiuteenuste valdkonnas.

(228 sõna)

(Tekste on eksami tarbeks kohandatud.)

VARIANT 3

I. LUGEMINE

Loe läbi Rein Ahase artikkel „Rännata maailmas, kus kõik jääb hiirekliki kaugusele“ (Postimees, AK, 14.05.2016) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Sõnasta teksti põhjal „sotsiaalse võrgustiku“ mõiste. Nimeta 4 inimgruppi, kes võivad olla sotsiaalse võrgustiku liikmed. Selgita, mille poolest erineb paikse ja elukohta vahetanud inimese sotsiaalne võrgustik. (10 punkti)
2. USA geograaf David Harvey on oma 1990. aastal ilmunud teoses kirjeldanud maailma kokkutõmbumist. Mis on selle nn kokkutõmbumise tinginud? Selgita joonise põhjal lühidalt, mida kokkutõmbumine tähendab. Mis on tänaseks muutunud võrreldes teose ilmumisajaga? (15 punkti)
3. Tänapäeval võib olla inimese keha ühes, aga vaim teises riigis. Kellele ja miks on see kasulik ning kellele ja miks kahjulik? Leia tekstist kummagi aspekti kohta põhjendus koos näitega (kokku 2 põhjendust ja 2 näidet). (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled põhjuseid, miks inimesed tänapäeval rändavad ja/või endale uut elupaika otsivad. Too näiteid Eestist ja/või mujalt maailmast ja/või rännuraamatutest-reisikirjadest ja/või filmikunstist. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid).

TSITAADID

„Rändamiseks ning eneseotsinguteks vaheaasta võtmine on kujunenud noorte seas uueks normaalsuseks. Eesti uljastele seljakotiränduritele on Roheline Mander muutunud peagu kohustuslikuks vahepeatuseks eluteel. Seljakotituristide kreedo on lihtne: enne kui ajad juured maasse kodumaal, läbi elukool Austraalia metsikul maastikul. [...] Eesti noored reisivad Austraalias enamjaolt töötamisõigusega turismiviisiga, mida on võimalik taotleda 12 kuuks, ning selle aja vältel on lubatud lühiajaliselt Austraalias ka töötada, et oma reisi jaoks raha teenida. Aastal 2010, mil viibisin Austraalias, väljastati see viisa 1453 eestlasele.“ (Helleka Koppel „Rohelisele Mandrile ja tagasi ehk Tee iseendani“, Müürileht, 17.06.2016)

„Tegelikult ei pea inimese elukoht asuma lähestikku tema töökohaga. Järjest enam on ameteid, kus töö tegemine ei tähenda tööl käimist, milles moodsad kommunikatsioonivahendid võimaldavad tööd koju kaasa võtta. Ükskõik kus sa ka ei elaks, paikneb mõni suurem linn ikka pooleteise sõidutunni kaugusel. Terve Eesti pole pindalalt palju suurem kui mõni maailma valglinnastunud metropol.“ (Andres Maimik „Elu võimalikkusest maal“, Eesti Ekspress, 09.07.2012)

Autorist

Foto: entsyklopeedia.ee

Rein Ahas (1966–2018) oli Tartu Ülikooli inimgeograafia professor. Loodusgeograafia ja looduskaitse erialal Tartu Ülikooli lõpetanud Ahas täiendas end mitmes välisülikoolis. Tema peamised uurimisvaldkonnad olid mobiilpositsioneerimine inimeste mobiilsuse uurimisel ja planeerimisel, linnageograafia, keskkonnamõjud, aastaajad ja kliimamuutused.

Rein Ahas

Rännata maailmas, kus kõik jääb hiirekliki kaugusele

Maailma muutumist uute tehnoloogiate mõjul on USA geograaf David Harvey kirjeldanud kui maailma kokkutõmbumist, mis tuleneb kiirenenud info-, äri- ja reisiühendustest. David Harvey avaldas teose 1990. aastal – toona oli juttu lennureisidest, faksidest ja esimese põlvkonna internetist. Praegu võtame igast sülearvutist või mobiiltelefonist tasuta videokõnesid üle ilma, reisime piirideta ja viisadeta maailmas odavlennupiletitega. Selle tõttu on Harvey kirjeldatud väike maailm muutunud juba nii tillukeseks, et mahub arvutiekraanile.

Keha ühes, vaim teises riigis

Üks tõsisem info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) arenguga seotud teema on virtuaalne mobiilsus. Tänu üleilmsele mobiili-, interneti- ja televisioonile saavad inimesed asukohast sõltumata osa kodukoha või kodukultuuri meediast ja sotsiaalsest võrgustikust.

Ühest küljest on kultuurilise identiteedi säilimine tänu IKT-le äärmiselt tänuväärne ja kasulik. Eestlased Brüsselis või New Yorgis vaatavad „Aktuaalset kaamerat“ ja arutavad Facebookis Supilinna planeeringu üle. Teisest küljest tekib sellest aga suur probleem, sest teistele rännanud inimesed ehk migrandid ei saa või ei taha osaleda asukohariigi elus ega integreeru. Või osutuvad koguni võõra meedia poolt manipuleeritavaks.

Meile tuttavaim näide on Eestis elav venekeelne kogukond, kellest paljude info- ja kultuuriruum on seotud Vene meediaga. Meile on see tõsine oht ja probleem. Samamoodi on üle Euroopa levinud Lähis-Ida ja Aafrika kogukonnad, kes elavad oma meedia- ja religiooniruumis ja kellest tihti tõuseb asukohamaale turvaprobleem. Seeläbi on virtuaalse mobiilsuse unelm teisest küljest suur probleem.

Veelgi enam, üle maailma liigub palju lääne-, ida- ja lõunamaadest pärit inimesi, kes ei võta ühelgi maal olemist püsivana ega ühtegi maad kodumaana. Niisuguse elustiili ja suhtumise kujunemisel on suur osa IKT-l. Kuidas niisuguseid kogukondi kohalikku ellu integreerida, assimileerida? Praegu on riigid rajanud oma assimilatsioonipoliitika eeldusele, et inimesed tahavad siia tulla ja selle ühiskonna osaks saada.

Tasuta suhtluskanal ühendab

Võimalus oma lähedastega tasuta videokõne vahendusel reaajas suhelda on väga oluline rändajaid julgustav tegur. Paljud antropoloogilised rändeuuringud näitavad, et tasuta videokõned loovad suhtluses uue kvaliteedi – virtuaalse koosolemise, sõltumata vahemaast.

Üksteisest kaugel elavad lähedased kasutavad väga mitmeid virtuaalse suhtluse ja koosolemise vorme. Näiteks valmistatakse tuhande kilomeetri tagant Skype'i vahendusel koos

perekonnaga õhtusööki, abistatakse lapsi õppetöös või lauldakse unelaulu. Nii palju kui on erinevaid inimsuhteid, on ka võimalusi neid suhteid hoida interneti vahendusel.

Meie kõige lähem näide on eestlaste töötamine Soomes. Uuringud näitavad, et Skype'i jms vahendusel toimuv peresisene suhtlus on tõhus tugi niisuguse eluviisi toimimiseks.

Oluline rändega kaasnev aspekt on inimestevaheliste suhete ja nendest suhetest moodustunud sotsiaalse võrgustiku muutumine elukohavahetusega. Sotsiaalsete võrgustikena käsitan siin inimeste suhteid, mitte sotsiaalmeediat (Facebook, Twitter jms).

Sotsiaalsete võrgustike uurijad on kindlaks teinud, et elukohta vahetanud inimeste võrgustikud on üldjuhul paiksete inimeste võrgustikest suuremad, sest kolimisega säilib osaliselt vana ja uues elukohas kujuneb uus võrgustik. IKT-põhist suhtlust peetakse oluliseks sotsiaalse võrgustiku säilimisel, eriti kui suheldakse üle riigipiiride või kauge maa tagant.

Uuringud näitavad, et sotsiaalse võrgustiku kaugemate liikmetega suhtlemiseks kasutavad elukohta vahetanud e-kirju ja sotsiaalmeedia postitusi. Võrgustike lähemate partneritega peavad elukohta vahetanud telefonikõnesid ja videokõnesid. Mõnes mõttes aga ei erinegi füüsiline ja elektrooniline suhtlus oluliselt – ka elektrooniliseks suhtlemiseks on vaja palju aega ja vastastikust tähelepanu. Ööpäevas on ikka 24 tundi, IKT ei võimalda kuidagi lähedasi suhteid või suhtlemisaega juurde toota.

IKT tõttu on tekkinud uued rändevormid. IKT-põhise suhtluse võimalus on üks tegur, mis kujundab ümber nii tööd kui ka peresuhtlust. Üks kiirelt levinud rändevorm on hargmaisus, mis tähendab elamist ühes ja töötamist teises riigis.

Hargmaisuse eri vorme näeme palju kogu maailmas, Eestis elavate eestlaste töötamine Soomes või Brüsselis on vaid üks näide hargmaisuse mitmekesisusest maailmas. BBC tutvustas hiljuti Uus-Meremaal elavat ja Londonis töötavat politseinikku ja tema elukorraldust. Põhiline hargmaisuse ja piiriülese pendelrändega seotud muutus ühiskonnas on perede ning töökohtade valmisolek aktsepteerida uut graafikut ja uusi töövorme.

IKT-põhisel suhtlusel on ka halba mõju. Pidev lahusolek ja visiitelu on paljudele koormav ning võit sissetulekus ei pruugi hüvitada eemalolekut. Samuti ei asenda arvutipõhine suhtlus vahetut suhtlust. Nii lagunevad perekonnad ja lapsed kannatavad vanema puudumise pärast. Prantsuse immigrantide uurijad on leidnud, et suhtlus arvuti ja mobiiltelefoni vahendusel suurendab lähedaste survet eemalolijale, et too rohkem raha kodumaale saadaks.

Info kättesaadavus muudab rännet

Internet on muutnud inimeste infoala geograafiliselt laiemaks ja infootsingud aktiivsemaks. Kui varem otsisid inimesed uut töökohta kodulinna ajalehesaba kuulutustest, siis internetis avanevad meile kogu maailma töökuulutused. Kaugemad ja paremad tööpakkumised viivad inimesi tihti rändama.

Uuringud on näidanud, et lisaks laienenud informuümile on internet muutnud tööotsijad aktiivsemaks. Isegi paljud hea töökohaga inimesed otsivad tänapäeval pidevalt huvitavamaid tööülesandeid mitmesugustes internetipõhistes keskkondades.

Kindlasti tuleb rõhutada, et rändeaktiivsust ei suurenda ainult internetipõhine tööturg. Internetipõhine elukohta ja inimsuhete otsingu võimalus (sh tutvumisportaalid) on samuti väga populaarne ja suurendab inimeste rändepotentsiaali.

Rände puhul tähendab kiire infovahetus, et teave uutest võimalustest ja takistustest liigub kiiresti ja rändajad kasutavad seda operatiivselt. See muudab rände dünaamilisemaks. Näiteks levis info liidukantsler Angela Merkeli 2015. aasta sügisel edastatud empaatilisest sõnumist, et Saksamaa aitab Süüria sõjapõgenikke, kiiresti üle maailma ja käivitas lühikese ajaga

rändelaine. Samuti näitavad uuringud, kuidas rändeinfo vahetamine kujundab kiiresti ümber rändeteid ja ajastust.

80 IKT-l on rändele veelgi enam mõju. IKT avarab inimeste maailmapilti ja silmaringi, mis aitab rändele kaasa. USA teadlased on ilmekalt kirjeldanud interneti mõju ghanalaste maailmatundmisele ja sellega seotud rände-eelistustele. Traditsiooniline ghanalaste unistus ja sihtkoht oli aastakümneid London. Uuring näitas, et interneti vahendusel saadud info ja kontaktid tõid aga nende unistustesse ja rändeplaanidesse teisi riike ja kultuure. Selle tagajärjel muutus ka rännete geograafia, sest London polnud enam ainuke unistus ja sihtkoht.

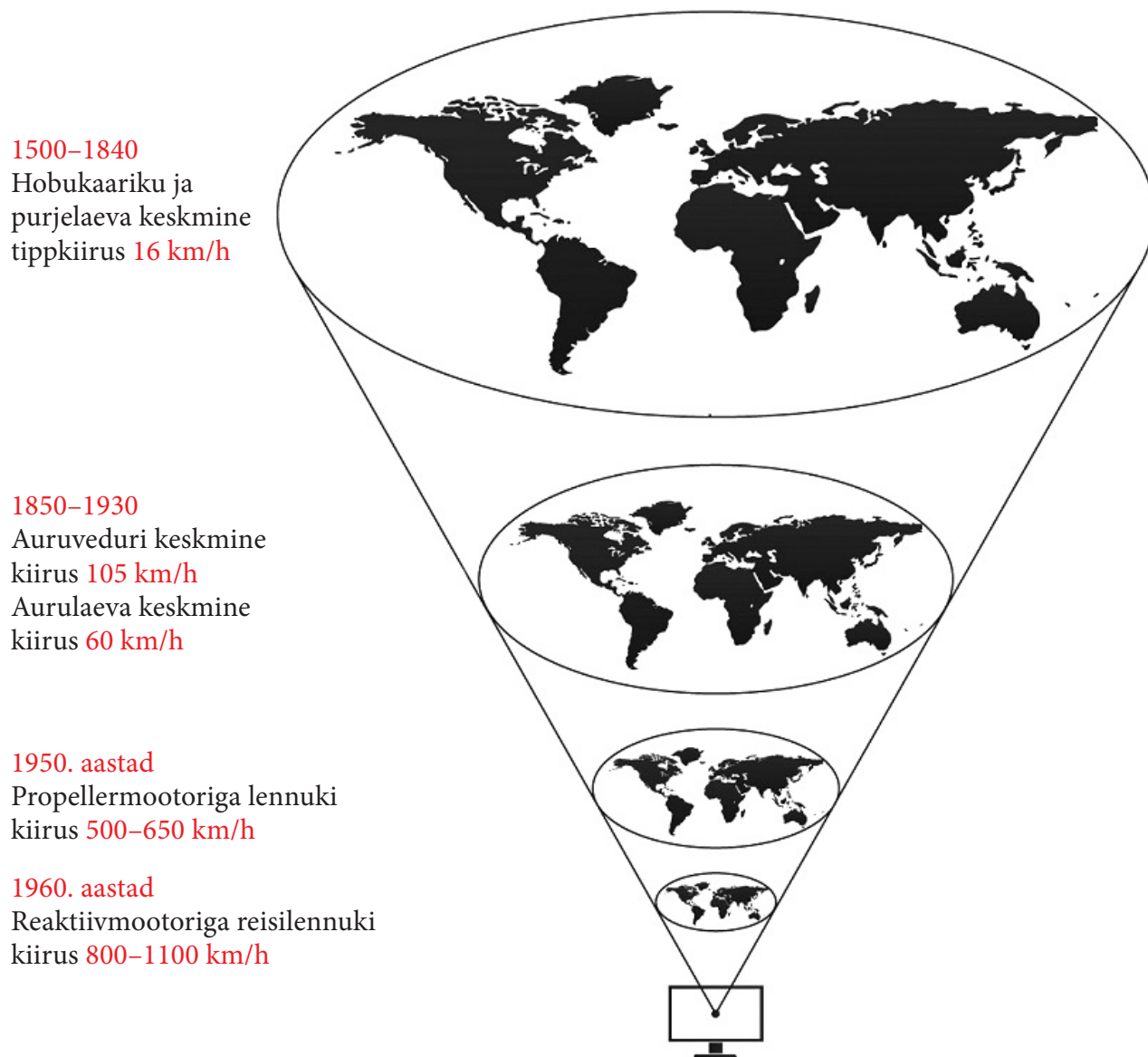
85 Huvitavaid kohti ja inimesi avastatakse interneti vahendusel tihti juhuslikult ja seega toimib internet nagu rändest huvitatute globaalne rulett.

Info kättesaadavus muudab rändeotsuse tegemise ja rändamise kiiremaks ning lihtsamaks. Paljud uurijad on esile toonud, et IKT on muutnud lihtsamaks immigratsiooniga seotud asjaajamise. *Online*-vormid võimaldavad taotlust lihtsamalt esitada ja menetleda, tüütud migratsiooni- ja viisajärjekorrad on muutunud hallatavamaks jne.

90 Siiski oleks vale arvata, et IKT üksnes kasvatab rännet. On palju valdkondi, kus head infokanalid ja ühendused võimaldavad teatud tööülesandeid täita eemalt ja palju töid saab tänu IKT-le teha sootuks teistmoodi või automatiseerida. Seega võib IKT soodustada ka paiksemat eluviisi. Sellel on kindlasti seos innovatsiooni leviku kiiruse ja majanduse konkurentsivõimega.

(959 sõna)

(Artiklit on eksami tarbeks kohandatud.)

Joonis. Maailm tõmbub kokku (allikas: David Harvey „The Condition of Postmodernity“)

VARIANT 4

I. LUGEMINE

Loe läbi ERRi kodulehel avaldatud keeleteemalised tekstid ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Sõnasta Margus Niitsoo, Alo Lõhmuse ja Peep Nemvaltsi põhiseisukoht eesti teaduskeele arendamise kohta. (10 punkti)
2. Millised Alo Lõhmuse 2 väidet näiliselt toetavad Margus Niitsoo seisukohta, et eesti teaduskeelt pole vaja? Selgita lühidalt 2 tekstinäite abil, miks toetus on näiline. (15 punkti)
3. Millega Peep Nemvalts põhjendab eesti teaduskeele arendamise vajalikkust? Too välja 4 põhjendust. (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas noorte keelekasutus mõjutab eesti keele tulevikku. Too näiteid haridusest ja/või kultuurist ja/või meediast. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid).

TSITAADID

Peep Nemvalts on artiklis „Keelehoid või keelereostus?“ kirjutanud: „On neid, kes hoiavad loodust, ja neid, kes reostavad. Meie emakeel on osa Eesti loodusest. Nagu reostatud loodus ei lase vabalt hingata, ei lase reostatud keel selgelt mõelda ega suhelda. [---] Reostusel on kahesugune mõju: vahetu, märgatav ning pikaajaline, varjatud. Nagu vahetu naftareostus kleebib kinni merelindude tiivad-nokad, piirab võõr(sõna)reostus keele lennukust ning ähmastab sisu. [---] Nagu pikaajaline merereostus võib kahjustada mereelustikku, võib pikkamööda keelde imbuva kantseliitlikult kohmakas ja võõrapäraselt vormivaene lause tasapisi ja märkamatuult loomuliku eesti keele süvakihtidesse imbuda.“ (Eesti Päevaleht, 23.07.2004)

Jaan Kaplinski on kirjutanud: „Keelt on ammu võrreldud organismiga ja keele arenemist elusolevuste evolutsiooniga. Ning evolutsioon saab toimuda vaid siis, kui elusolevustes on piisavalt varieeruvust, isegi vigu, mis mõnes olukorras võivad osutuda kasulikuks. Meie genoomi „grammatika reeglid“ pole jäigad. Varieeruvust, määramatust vajab ka keel. Väga jäigalt reeglistatud keel on arenemisvõimetu, surnud. Ka keele arenemine algab muutustest, mis keeleõpetajate ja toimetajate meelest on vead.“ („Kas kaks eesti keelt?“, Keel ja Kirjandus, 7/2012)

Foto: wikipedia.org

Margus Niitsoo (1987) on arvutiteadlane. Ta on töötanud Tartu Ülikooli arvutiteaduste instituudis krüptograafia teaduri ja õppejõuna. Praegu on Niitsoo ettevõtja.

2005. aastal pälvis ta Euroopa noorteadlaste konkursil 3. koha. 2011. aastal kaitses Niitsoo Tartu Ülikoolis doktoritöö ja temast sai viimase poole sajandi kõige noorem teadusdoktor.

Mida kiiremini eesti teaduskeel sureb, seda parem

Katkend Marju Himma intervjuust Margus Niitsooga

Mida arvad väitest, et nii kaua kui meil on eestikeelne bakalaureuseharidus, püsib eesti teaduskeel?

Ma ei usu rahvusriigi kontseptsiooni. Minu jaoks ei ole eestikeelne haridus või eesti teaduskeel omaette väärtus, mida peaks *a priori*¹ kaitsma. Minu jaoks on oluline inimkonna kui terviku hüve.

Praegu ma ei näe, kuidas Eesti killustamine ja oma keele ajamine kuidagi seda tervikut edasi aitab. Pigem hoiab see inimesi laia maailma tagasi kommuniqueerimast seda, mida nad teinud on, sest nad peavad kõike õppima kahes erinevas keeles: kõigepealt eesti keeles ja siis hiljem kõike uuesti inglise keeles.

See on minu arvates blokk, ja mida kiiremini eesti teaduskeel sureb, seda parem.

Kui saaksid Eesti teaduses midagi ümber teha, siis mis see oleks?

See on just see eesti keele nõue. See ei võimalda tuua välismaalt, kas või ajutiselt, maailma tippe, kes oleksid märkimisväärselt paremad teadlased ja tihti ka paremad õppejõud.

See, et me üritame nii tugevalt kinni hoida eestikeelsest haridusest, paneb teise väga suure piiri ette. See on ka piir näiteks eestlastele, kes on oma hariduse omandanud välismaal ja peavad Eestis täiesti uuna omandama selle teaduskeele. See on võib-olla vähem probleem, aga siiski.

¹ enne olukorraga tutvumist

(novaator.err.ee, 27.09.2016)

(184 sõna)

Autorist

Foto: wikipedia.org

Alo Lõhmus (1973) on ajakirjanik. Ta on lõpetanud 1998. aastal Tartu Ülikooli ajaloo erialal ja töötanud Postimehes ning Maalehes. Praegu töötab Alo Lõhmus toimetajana ajakirjas Imeline Teadus. Ta on raamatute „Ööbikut ei tohi reeta. Rein Marani elu filmides“ (2011) ja „Priius, kallid lapsed“ (2014) autor.

Alo Lõhmus

Absurdne eesti teaduskeel

(katkend)

Margus Niitsool on kahtlemata loogiliselt võttes täiesti õigus. Hädavaevu miljoni kõnelejaga keele hoidmine tänapäevase teaduskeele tasemel on ebaratsionaalne ning absurdne pingutus, mis ei anna angliseeruvast ja globaliseeruvast maailmast mingeid plusspunkte.

5 Tegelikult tuleneb Niitsoo poolt kätte juhutatud loogikast ka Tartu Ülikooli ning teiste meie kõrgkoolide olemasolu absurdsus. Kuna eestikeelne kõrgharidus ja teadus on mõttetud ning takistavad inimkonna üldist progressi, siis tuleks need asendada ingliskeelse hariduse ja teadusega, ainult et seda on nii tulude kui kulude poolest mõttekam teha juba olemasolevates ingliskeelsetes ülikoolides.

10 Loogiline ja mõistuspärane oleks Eesti kohalikud ülikoolid üldse kinni panna ning vabanenud raha abil saata meie parimad gümnaasiumilõpetajad õppima otse Oxfordi ja Harvardi.

Ainult et ... Nõnda toimides sooritaksime viimaks selle kultuurilise enesetapu, mida Kreutzwald otsustas vältida. Meie vabatahtlikust lahkumisest kultuurirahvaste perest ei muutuks maailmas mitte midagi paremaks, ka Eesti alale elama asuva uue ingliskeelse rahva õuele ei saabuks mingit õnne.

15 Seevastu kirglike eksistentsialistidena oma lootusetu kultuuri, teaduse, keele ja ka teaduskeele kallal vaeva nähes, teadvustades seejuures väga hästi selle pingutuse absurdsust, tunneme end ka edaspidi vaba, ise oma saatuse eest vastutava rahvana, kelles on peidus ootamatu, vahel lausa absurdne energia.

(err.ee, 28.09.2016)

(182 sõna)

Foto: epl.delfi.ee

Peep Nemvalts (1950) on eesti filoloog ja keeleteadlane. Ta on lõpetanud Tartu Ülikooli. 1996. aastal kaitses Peep Nemvalts doktorikraadi Uppsala Ülikoolis. Tema peamised uurimisvaldkonnad on olnud süntaks ja semantika, eesti ja soome keele kontrastiivuuringud, väliseesti keel, keelehoole ja keelekorraldus.

Peep Nemvalts

Teadusmõtte mitmekesisus avaldub keelerikkuses

Kui rahvusvaheline teadussuhtlus saab olla mitmekeelne vastavalt keelteoskusele, on emakeelne teadus oma kultuuri ja hariduse arenguks igale rahvale hädavajalik, leiab Tallinna Ülikooli teaduskeelekeskuse juhataja Peep Nemvalts.

Küllap täpseimaks keeleks võib pidada matemaatikat, kuid ilmselt ei suudeta pelgalt matemaatiliste avaldistena kirjeldada kogu teadmuse avastusliku teadusmõtte kulgu. Suurt osa arutelu kannab siiski loomulik inimkeel. Kuigi looduse elurikkust hinnatakse kasulikuks, näivad paljud seda pooldavaist loodusteadlastestki eelistavat teaduskeelena ühtainust võõrkeelt. Kujutlegem maailma, kus ainus loomaliik oleks elevant ja taimestik piirduks kaktusega ...

Arusaam rahvusvahelisusest kui tingimatust ingliskeelsusest võib osalt põhineda lootusel, et ühesainsas keeles suhelda on lihtsam. Nii arvates tähtsustatakse üle üht külge keele olemusest, jättes kõrvale keele kui märgisüsteemi vajalikkuse mõttetööriistana. Mida rohkem täppistööriistu, seda suurem on tõenäosus saada väärt tulemusi.

Hämmastavalt tihti kuuleme väiteid, et eesti keeles ei saavatki kõike väljendada, küll aga inglise keeles. Valdakonnakaotus algab just sellisest kadaklikust mõtteviisist. Paraku näib jäävat tähelepanuta tõik, et võõrkeeles ei suudeta väljendada mõttekäike niisama selgelt kui emakeeles. Uuringute järgi pärineb neli viiendikku kõigist ingliskeelseist teadustöist siiski inglise emakeelega autoreilt. Uno Mereste on nentunud, et igas keeles on mõningate mõistenüansside eriti täpseks väljendamiseks võimalusi, mida teistes keeltes ei leidu, ja igas keeles on ühtlasi vähemalt rahuldavaid võimalusi mis tahes teises keeles eristatavaid mõistevaryundeid edasi anda.

Kui kõrgharidus jääb vaegkeelseks, läheb raskeks ka kesk- ja põhikoolis selges eesti keeles õpetada. Teaduse elutööpreemia saanud Raimund Ubar küsib, kas oleme õigel teel, ja rõhutab: „Eesti teaduse eesmärk peaks olema panustamine kõrgharidusse ja selle kaudu majandusse. Tippteadus, mis meil on kvaliteedi mõõduna absoluudiks saanud, võiks olla ihaldusväärseks kõrvalefektiks teel vaimu poole, aga mitte mõõduks iseeneses. Tippteadust tehakse maailmas ka meiega, aga Eesti ülikool ja majandus on meie mure.“

Jäägu ingliskeelse teaduse raskuskese ingliskeelsete riikide ülikoolidesse, eesti keeles maailma tunnetada ja Eesti ühiskonda arendada saame üksnes meie. Tallinna Ülikoolis 2011. aastal peetud rahvusvahelisel kakskeelsel konverentsil avaldasid samasuunalisi mõtteid oma keele rolli kohta paljude rahvaste teadlased. Üle Euroopa Luxembourgigi kogunenud terminitöö asjatundjad rõhutasid taas emakeelse terminivara ja seda rakendava oskuskeele olulisust. See pole nn väiksemate keelte kõnelejate erisoov, vaid ka näiteks sakslaste ja prantslaste tahe.

Mõne aasta eest koos sotsioloogidega doktorante küsitledes selgus, et eestikeelses teadusteksti on sageli raske õiget sõna leida viiendikul humanitaar- ja ühiskonnateadlastest, loodus- ja

35 tehnikateadustes 35 protsendil. Inglise keeles on sageli olnud sõnavaliku raskusi rohkemal – vastavalt 34 ja 40 protsendil. Eesti terminit erialamõistele leida on olnud sageli raske humanitaar- ja ühiskonnateaduste doktorantidest enam kui poolel ning 71 protsendil loodus- ja tehnikateadustes. Ligikaudu kolmandik mõlema valdkonna doktorante kurtis, et eesti keeles tekitab raskusi lauseehitus. Mitte mingeid keelelisi raskusi ei tunneta kolmandik humanitaar- ja ühiskonnateaduste ning kõigest 17 protsenti loodus- ja tehnikateaduste doktorante.

40 Rahvusvaheline teadussuhtlus saab olla mitmekeelne vastavalt keelteoskusele, ent iga rahvas vajab oma kultuuri ja hariduse arenguks emakeelset teadust. Terminikorrastuses saavutatakse parimaid tulemusi oma ala asjatundjate ja keeleteadlaste koostöös. Koostöö on otstarbekas laiemaltki, sest teaduskeel pole pelgalt hulk oskussõnu, täpne teadusmõte saab avalduda ikkagi selge lausestusega loetavas tekstis ja hõlpsalt jälgitavas kõnes. Üks Eesti ülikoolide ülesandeid
45 ongi edendada ladusat eesti teaduskeelt. Seda aitaks saavutada senisest süsteemsem õpe, näiteks põimides iga eriala uurimistöö seminaridesse sujuva oskusteksti loomise käsitelu ning pöörates lõputööde juhendeis rohkem tähelepanu keelele. Väga oluline on seejuures juhendi enda täppiskeelsus.

Ülikoolidevaheline töörühm, mis tegi rektorite nõukogule ettepaneku välja töötada ühine
50 keelepoliitika, tõdes: „Kõrghariduse ja teaduse kvaliteedi näitaja on ka selge ja ladus oskus- ja teaduskeel. See on Eesti riigi ja teadmistepõhise ühiskonna arengu vajalikke eeldusi, nii nagu ka kõrgtasemel võõrkeeleoskus on vältimatu rahvusvahelistumise tingimustes.“

Rahvusriikide haridus on edenenud emakeelse teaduse toel – tähistame siiani omakeelse Tartu Ülikooli aastapäevi, andes välja ka rahvusmõtte auhinda. Need aastapäevakõned kõlavad üha
55 õõnsamalt, kui tähistajad ise ei väärtusta eestikeelset teadusmõtet. [---] Kas eesti rahvusmõtet tuleks edaspidi mõelda inglise või hiina keeles?

Ei, mitmekesine teadusmõte avaldub keelerikkuses. Tasub mõelda, kas ja kuidas suundume tõelise keelerikkuse ja täppiskeelte poole.

(novaator.err.ee, 22.11.2016)

(622 sõna)

(Tekste on eksami tarbeks kohandatud.)